

بررسی و تحلیل فضای مجازی بر فضای جغرافیایی و شناسایی رابطه بین احساس امنیت و اعتماد در کاربران نسبت به فضای مجازی با توجه به میزان استفاده از اینترنت

محمدحسن نامی^۱، سید امیرحسینی^{۲*}، آرام کریمی^۳

^۱ استادیار دانشگاه علوم و فنون فارابی

^۲ کارشناسی ارشد مخاطرات محیطی، دانشگاه تهران

^۳ کارشناسی ارشد برنامه ریزی آمایش سرزمین، دانشگاه تربیت مدرس تهران

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۵/۵/۱۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۲/۱۴

چکیده

هدف این مقاله بررسی فضای مجازی بر فضای جغرافیایی و شناسایی رابطه بین دو مخاطره‌ی عدم احساس امنیت و بی‌اعتمادی با توجه به میزان استفاده از اینترنت در میان جمعیت نمونه ۳۰۰ نفری گروه سنی ۱۵ تا ۲۵ سال است. برای دستیابی به این اهداف ابتدا تأثیر فضای مجازی بر فضای جغرافیایی به روش کتابخانه‌ای مشخص شد و سپس جهت شناسایی وجود یا عدم وجود ارتباط بین میزان استفاده از اینترنت و احساس عدم امنیت و بی‌اعتمادی در بین کاربران، پرسشنامه‌ای محقق ساخته مورداستفاده قرار گرفت. پس از جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار spss و آزمون کای اسکوترپیرسون و آزمون همبستگی پیرسون تلاش شده است تا رابطه بین میزان استفاده از اینترنت با احساس امنیت و بی‌اعتمادی ارزیابی شود. یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که امروزه فضای مجازی فضایی تأثیرگذار بر رفتار و روابط انسانی است و در رابطه با احساس عدم امنیت و بی‌اعتمادی مشخص شد که در مجموع هرچه میزان استفاده از اینترنت در بین کاربران بالاتر باشد، احساس عدم امنیت و میزان بی‌اعتمادی نسبت به این فضا و نسبت به سایر کاربران با نسبت بیشتری افزایش می‌یابد.

کلید واژه‌ها: فضای مجازی، فضای جغرافیایی، امنیت، بی‌اعتمادی، اینترنت

مقدمه

علم جغرافیا به روابط بین انسان و محیط می‌پردازد، جغرافیدانان از گذشته تاکنون همواره محیط‌ها و فضاهای گوناگون را بررسی می‌کرده‌اند تا با شناخت بهتر محیط، شرایط بهتری را برای زندگی انسان فراهم آورند. از انقلاب صنعتی به بعد اختراع و تولید ماشین‌آلات به افزایش سرعت ارتباطات منجر شد و این روند تا امروز ادامه داشته که

موجب افزایش تعاملات و روابط بین انسان‌ها شده، ضمن اینکه در چند دهه‌ی اخیر گسترش ارتباطات در فضاهای مجازی باعث سرعت بخشیدن به این تعاملات شده. این امر موجب شده تا تمامی کشورها به دنبال استفاده‌ی هرچه بیشتر از این فضا و گسترش ارتباطات باشند. کشور ما (ایران) هم همانند سایر کشورها به دنبال توسعه‌ی فضاهای ارتباطی مجازی و فناوری اطلاعات است. همان‌طور که در برنامه‌ی پنجم توسعه‌ی جمهوری اسلامی ایران در رابطه با فناوری اطلاعات آورده: ماده ۶۶ - به‌منظور بسط خدمات دولت الکترونیک، صنعت فناوری اطلاعات، سواد اطلاعاتی و افزایش بهره‌وری در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اقدامات زیر انجام می‌شود: الف - وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات مکلف است نسبت به ایجاد و توسعه شبکه ملی اطلاعات و مراکز داده داخلی امن و پایدار با پهنای باند مناسب با رعایت موازین شرعی و امنیتی کشور مناسب اقدام و با استفاده از توان و متصل شوند. (برنامه پنج‌ساله توسعه، ۱۳۹۴-۱۳۹۰)، در برنامه پنجم توسعه فضای مجازی و فناوری اطلاعات به‌عنوان فضایی برای افزایش بهره‌وری اقتصادی و اجتماعی موردتوجه قرار گرفته و با توجه به نظر دانشمندان پیشین و گسترش فضاهای ارتباطی جدید می‌توان این‌طور گفت که جغرافیای کنونی بیشتر جغرافیای فضاها است تا جغرافیای مکان‌ها. امروزه با پیشرفت و توسعه‌ی ارتباطات و فناوری اطلاعات، فضاهای جدید جغرافیایی شکل گرفته که بالطبع روابط نوین فضایی را سبب شده.

به‌موازات پیشرفت فناوری و ارتباطات امکان تعامل و ارتباط انسان‌ها در این فضاهای جدید میسر شده، از جمله‌ی فضاهای نوین در حال حاضر می‌توان شبکه‌ی دسترسی به اینترنت، شبکه‌های اجتماعی، پست الکترونیکی، موبایل‌ها که قابلیت ارسال پیامک و انتقال داده از طریق بلوتوث و... را دارند و کانال‌های تبلیغاتی را نام برد. گستردگی روابط و تعاملات در این فضا، چه از نظر کمی و چه از نظر کیفی موجب به وجود آمدن ضوابط و هنجارهای خاصی شده که به نظر می‌رسد با قوانین عامه قدری متفاوت باشد؛ و این بدین سبب است که رفتارهای ما در فضای مجازی نسبت به رفتار ما به‌عنوان یک شهروند متفاوت است. به این خاطر که گستردگی این فضا امکان ارتباط برقرار کردن با تعداد افراد زیادی در یک لحظه را امکان‌پذیر می‌کند و همچنین بدون مرز بودن و سیال بودن فضای مجازی از ویژگی‌هایی است که می‌تواند منجر به شکل‌گیری رفتارهای متفاوتی نسبت به محیط بیرون شود. امروزه به‌کارگیری واژگانی مانند دولت مجازی، آموزش مجازی، سرگرمی‌های مجازی، بانکداری مجازی و این قبیل فعالیت‌ها از دو فضایی شدن فعالیت‌های بشری حکایت می‌کند. به دلیل دو فضایی شدن فعالیت‌های بشری هرروز به جمعیت مجازی جهان افزوده شده است. به‌طوری‌که میزان رشد جمعیت مجازی جهان از سال ۲۰۰۰ تاکنون حدود ۸۰٪ بوده است و هم‌اکنون نیمی از جمعیت جهان از فضای مجازی استفاده می‌نمایند (پور حسینی mehrnews.com) بااین‌وجود فضاهای نوین ارتباطی به رقم مزیت‌هایی که برای انسان به ارمغان آورده‌اند سبب بروز مخاطراتی نیز شده‌اند، مخاطراتی که به سبب ویژگی‌های خاصی که این فضا برای انسان به وجود آمده شکل می‌گیرند که در واقع این به سبب شکسته شدن مرزهای حقیقی بین فرهنگ‌ها است و موجب شده است که کاربران اینترنتی خود را در یک فضای بسیط و نامحدود ببینند که در آن می‌توانند با افراد مختلف و بدون محدودیت خاصی گفتگو کنند، تبلیغ کنند، انواع سرگرمی‌های مجازی را دریافت کنند یا هم‌زمان با کاربران از آن استفاده کنند (مانند بازی‌های آنلاین) و... و این موجب می‌شود که ناخواسته افراد وقت زیادی را صرف فضای مجازی کنند و نیز از فرهنگ خاص آن

تأثیر بپذیرند، فرهنگی که در آن هر گروه، جذب، یا ایده‌ای بدون محدودیت ابراز می‌شود و بالطبع موجب بروز ناهنجاری‌های خاصی در هر جامعه بین افراد آن جامعه و هر فرد در محیط خانه و خانواده گردد. در این زمینه آفونسو خاطرنشان می‌کند که استفاده از اینترنت سبب ایجاد احساس بدبختی، انزوای اجتماعی، تنهایی، دوری از خانواده و به‌طور کاهش سلامت روانی می‌شود. دوری از دوستان و خانواده نوعی حالت روانی است که به آن انزوای اجتماعی می‌گویند. تنهایی و از دست دادن حمایت‌های اجتماع، دو بعد نشان‌دهنده انزوای اجتماعی هستند. (Affonso.1999)

اهمیت و ضرورت تحقیق

با توجه به پیشرفت روزافزون ارتباطات و گسترش فضاهای مجازی و نیز با توجه به تعاملات گسترده‌ای که در این فضاها انجام می‌گیرد، محیط‌های سایبری نقش مهمی در تبادل افکار، فرهنگ‌ها، سرمایه‌ها و اعتبارات ایفا می‌کنند و ضرورت مطالعه‌ی هرچه بیشتر ابعاد مختلف این فضای جغرافیایی مشخص می‌شود. فضای مجازی، از ظرفیت‌های گسترده‌ای برخوردار است که ضرورت وجود قاعده‌های اخلاقی را تقویت می‌کند ضمن اینکه نگاه به آن به‌عنوان یک محیط جغرافیایی و بادید کل‌نگر باعث روشن‌تر شدن ابعاد آن می‌شود.

باتوجه به گسترش روابط نوین فضایی در فضاهای مجازی مخاطرات جدید و نوینی نیز انسان‌ها را تهدید می‌کنند که می‌تواند به صورت آشکار در متن جامعه و یا در لایه‌های پنهان اجتماع خودرا نشان دهد. هدف اصلی این پژوهش معرفی و شناخت روابط نوین جغرافیایی در فضاهای ارتباطی نوین بخصوص فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی و شناسایی میزان احساس امنیت و اعتماد کاربران فضای مجازی نسبت به یکدیگر و به سایت‌های مختلف است. در این تحقیق سعی بر این است که رابطه‌ی بین میزان استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی با احساس امنیت و اعتماد در بین کاربران مشخص شود. برای دستیابی به هدف اصلی مقاله، پس از روش‌شناسی و بیان کوتاهی از ادبیات تحقیق، داده‌های پژوهش ابتدا توصیف و سپس استنباط و تبیین شده‌اند و در پایان از موضوع نتیجه‌گیری شده است.

روش تحقیق

این تحقیق از نوع تحلیلی توصیفی و روش آن میدانی یا پیمایشی است. در این تحقیق تلاش شده که با استفاده از: داده‌های آماری و پرسشنامه، نظر کارشناسان و متخصصان و اسناد رسمی، آسیب‌های فضای به‌عنوان یک فضای جغرافیایی مشخص شود. جامعه‌ی آماری گروه سنی ۱۵ تا ۲۵ منطقه ۶ تهران طبق آمار سال ۹۳ شهروندان منطقه ۶ شهر تهران را تشکیل می‌دهند. جمعیت این منطقه شامل ۲۲۳۲۴۰ نفر است. که ۲۴ درصد (۵۳۵۷۷ نفر) را جمعیت فعال (۱۵ تا ۲۵ سال) تشکیل می‌دهند (tehran.ir). شامل ۴۶,۹۳ درصد زنان و ۵۰,۱۴ درصد مردان (مرکز آمار ۱۳۹۰) که برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران $n = \frac{N \times t^2 \times p \times q}{N \times d^2 + t^2 \times p \times q}$ استفاده شده است. در این فرمول n = حجم نمونه، N = حجم جمعیت آماری، t = درصد خطای معیار ضریب اطمینان قابل قبول که معمولاً ۱/۹۶ در نظر گرفته می‌شود، p = نسبتی از جمعیت دارای صفت معین که معمولاً ۰/۵ در نظر گرفته می‌شود، q = نسبتی از

جمعیت فاقد صفت معین که معمولاً ۰/۵ در نظر گرفته می‌شود، d = درجه اطمینان یا دقت احتمالی مطلوب که می‌تواند بین ۰/۰۱ یا ۰/۰۵ در نظر گرفته شود. طبق محاسبه انجام گرفته، با ضریب ۹۵٪ اطمینان، تعداد افراد انتخاب شده برای نمونه ۳۰۰ نفر بوده‌اند. پرسشنامه به صورت تصادفی در بین پاسخگوها توزیع شد. سؤالات اصلی این پژوهش تعیین کننده میزان احساس امنیت کاربران در خصوص حفظ حریم شخصی‌شان، حفظ اطلاعات خصوصی و ارتباط با دیگر کاربران و همچنین میزان اعتماد کاربران به اشخاص حقیقی کاربر در شبکه های اجتماعی و موبایلی، میزان اعتماد به سایت های مختلف و... بوده است. به منظور عملیاتی کردن سنجش این مقولات میزان استفاده از اینترنت و فضای مجازی به عنوان متغیرهای مستقل با سؤالات پرسشنامه تحقیق سنجیده می‌شود. پرسشنامه به لحاظ جنسیت به طور مساوی بین زنان و مردان و گروه های تحصیلی توزیع شد.

پیشینه ی تحقیق

دکتر سعید رضاعاملی و حسین حسنی در مقاله ای تحت عنوان «دو فضایی شدن، آسیب ها و هنجارهای فضای مجازی: مطالعه ی تطبیقی سیاست های بین الملل» که در سال ۱۳۹۱ به چاپ رسید، پیامدهای دو فضایی شدن را این گونه بیان داشتند: به دنبال گسترش و بسط فضای مجازی و افزایش دسترسی به آن، تنوع استفاده از آن نیز افزایش یافته است. استفاده از فضای مجازی هم ابعاد مثبت و ابعاد منفی دارد. از پیامدهای منفی فضای مجازی می توان به آسیب های مجازی اشاره کرد که پیش تر وجود داشته اند و از فضای واقعی به فضای مجازی منتقل شده اند و شکل جدیدی پیدا کرده اند. به تعبیر دیگر ما با آسیب های فیزیکی، مجازی و دو فضایی مجازی روبه رو هستیم مانند پرخاشگری و خشونت، بی وفایی اینترنتی، قماربازی اینترنتی، دوستی های اینترنتی و وب گردی (عاملی و حسنی ۱۳۹۱).

فهیمة سید سعادتی در مقاله ای تحت عنوان «صیانت از حریم خصوصی در فضای مجازی بر اساس هنجارهای اسلامی» که در پاییز ۱۳۹۲ به چاپ رسیده است در رابطه با حریم خصوصی افراد در فضای مجازی این گونه نتیجه گیری نموده که: شیوه تعامل انسان ها با یکدیگر همواره از شرایط اجتماعی تبعیت نموده است این شرایط در جامعه ی جهانی امروز با گسترش فناوری های نو به چالش کشیده شده است و امروزه بحث از اخلاق فناوری شکل جدی تری به خود گرفته و یکی از موارد بارز آن را در به خطر افتادن حریم خصوصی افراد می توان مشاهده کرد (سیادتی ۱۳۹۲).

مه سیما پور شهریاری نیز در تحقیقی با عنوان «مقایسه افسردگی، انزوای اجتماعی و ارتباطات خانوادگی دانش آموزان دختر کاربر و غیر کاربر دبیرستان های تهران» به این موضوع پرداخت. این تحقیق در دو مرحله صورت گرفته است. در مرحله اول نتیجه حاصل از آزمون t و همچنین تحلیل واریانس نشان می دهد که بین گروه کاربران و غیر کاربران در سه متغیر افسردگی، انزوای اجتماعی و ارتباطات خانوادگی تفاوت معناداری وجود ندارد. در مرحله دوم از میان کاربران اینترنتی (میانگین ۱۰ ساعت یا بیشتر)، ۲۵ دانش آموز به روش تصادفی انتخاب شده و با ۲۵ دانش آموز غیر کاربر در سه متغیر مذکور مورد مقایسه قرار گرفتند. نتیجه نشانگر تفاوت معنادار بین دو گروه در هر سه متغیر بود (پور شهریاری، ۱۳۸۶: ۴۹).

علی محمد جوادی در تحقیقی با عنوان «بررسی تأثیر اینترنت بر ارزش‌های خانواده در بین دانش‌آموزان دبیرستانی ناحیه ۳ مشهد» نشان داد: میزان پذیرش در اینترنت، بیشتر وارد فضای صمیمیت شدن و میزان استفاده از اینترنت تأثیر منفی بر ارزش‌های خانوادگی دارد. در این تحقیق ۴۵ درصد از پاسخگویان، کاربر اینترنتی هستند و در بین کاربران اینترنتی ۶۶/۴۶ درصد دختر و ۳/۵۳ درصد را کاربران پسر تشکیل می‌دهند. در این تحقیق بین مکان استفاده از اینترنت و استفاده روزانه و هفتگی و ماهانه از اینترنت و اهمیت قائل شدن دانش‌آموزان به زندگی خانوادگی تفاوت معناداری وجود دارد (جوادی، ۱۳۸۳: ۹-۱۰).

ناستی زایی (۱۳۸۸) در بررسی «ارتباط سلامت عمومی با اعتیاد به اینترنت و آسیب‌های استفاده نادرست از آن» دریافت که سلامت عمومی کاربران معتاد به اینترنت نسبت به کاربران عادی در معرض خطر بیشتری بود. فرهمند (۱۳۸۷)، در بررسی «نقش تفاوت‌های جنسیتی در میزان استفاده، نوع کاربری و تأثیرهای گوناگون اینترنت» دریافت که تهدید هویت دختران، اعتیاد، فرهنگ پذیری، درگیری در عشق‌های مجازی و سوءاستفاده‌های جنسی، تهدیدهای جدی برای کاربران اینترنتی مؤنث است.

فرضیه‌های تحقیق

- ۱- گمان می‌رود که تعاملات در فضاهای مجازی می‌تواند باعث ترویج هنجارهای منفی در بین شهروندان یک جامعه شود.
- ۲- بین میزان استفاده از اینترنت و بی‌اعتمادی نسبت به این فضا ارتباط وجود دارد.
- ۳- بین تعامل در شبکه‌های اجتماعی و احساس عدم امنیت و حفظ حریم شخصی در بین کاربران ارتباط وجود دارد.

اهداف تحقیق

اهداف کلی:

- بررسی فضای مجازی به‌عنوان یک فضای جغرافیایی
- بررسی ابعاد ژئوپلیتیک فضای مجازی
- بررسی تهدیدها و فرصت‌ها و شناسایی ابعاد مختلف فضای مجازی (اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، جامعه‌شناسی، جغرافیایی)،
- بررسی هنجارها و هویت افراد در فضاهای مجازی
- شناسایی تأثیرات محیط‌های نوین جغرافیایی بر رفتار انسان
- آسیب‌شناسی فضای مجازی به‌صورت کلی

اهداف ویژه:

- معرفی فضای مجازی به‌عنوان یک فضای جغرافیایی

- بررسی تأثیرات فضای مجازی بر فضای جغرافیایی
- آسیب‌شناسی فضای مجازی به‌طور خاص
- بررسی رابطه‌ی بین میزان استفاده و میزان اعتماد به محیط‌های مجازی
- بررسی رابطه بین میزان استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی با احساس امنیت کاربران

۱- فضای مجازی یک فضای جغرافیایی

۱-۱- مفهوم جغرافیا از بعد روابط انسانی

به گفته‌ی هارلون باروز: جغرافیا علم اکولوژی انسانی است. مارت می‌گوید: جغرافیا علم پراکنندگی است. کیفیت تیلور: جغرافیا علم روابط متقابل است. انجمن بین‌المللی جغرافیایی: جغرافیا روابط بین جوامع متشکل انسانی و محیط زندگی آن‌هاست (شکویی، ۱۳۷۳). آنچه در نظر جغرافی‌دانان قابل توجه است توجه آن‌ها به روابط انسانی است. جغرافیا علاوه بر مطالعه مکان‌ها به مطالعه‌ی روابط انسان‌ها با یکدیگر نیز می‌پردازد، روابطی که امروزه دچار تغییر و تحولات عمده‌ای شده است و از آن تحت عنوان جغرافیای انسانی نام‌برده می‌شود.

۱-۲- مفهوم فضا

فضا حجم مکانی و زمانی مجموعه‌ای از تمامی فعالیت‌هایی است که انسان در راه تسلط بر طبیعت و برای بقا خود انجام می‌دهد به عبارت دیگر منظور فضای اقتصادی و اجتماعی است که منعکس‌کننده تمام هستی جوامع انسانی است (معصومی اشکوری، ۱۳۷۰).

در جغرافیا مفهوم فضا به دو صورت فضای مطلق و فضای نسبی بکار برده می‌شود. فضای مطلق دارای کیفیت عینی، مشخص و طبیعی است در صورتی که فضای نسبی به‌طور مداوم در اثر نیازهای اجتماعی و اقتصادی و شرایط فناورانه تغییر می‌یابد. از دیدگاه علم فضایی، مردم در فضاهای نسبی زندگی می‌کنند. بدین ترتیب فضای فعالیت، فضای اجتماعی، فضای ساخته‌شده و فضای عملکردی در محدوده‌ی فضای نسبی جای می‌گیرند (شکویی، ۱۳۷۵). طبق تعاریف اندیشمندان فوق مشخص و آشکار است که علم جغرافیا علاوه بر مطالعه‌ی محیط طبیعی به بررسی و مطالعه‌ی روابط انسانی نیز می‌پردازد؛ و فضای مجازی نیز به‌عنوان محیطی برای تعامل انسان‌ها بدون شک یک فضای جغرافیایی شناخته می‌شود و باید همانند سایر فضاها و محیط‌های جغرافیایی با یک دید کل‌نگر و جامع موردبررسی قرار بگیرد و در زمینه‌های مختلف ارزیابی شود.

۲- ابعاد ژئوپلیتیکی فضای مجازی

فضای مجازی و اینترنت دارای ابعاد ژئوپلیتیکی مختلفی به شرح زیر است.

۲-۱- بعد مدیریتی و کنترل

این بعد به مدیریت و کنترل اینترنت و فضای مجازی می‌پردازد. مدیریت این فضا یکی از موضوعات رقابتی بین

بازیگران سیاسی است. هم‌اکنون این مدیریت به‌طور محسوس و نامحسوس توسط ایالت متحده آمریکا صورت می‌گیرد.

۲-۲- بعد هویتی

مسئله هویت در فضای مجازی از موضوعات بحث‌برانگیز است. زیرا فرض یکپارچه شدن اقوام در شبکه‌ی جهانی اینترنت باوجود شبکه‌های اجتماعی مختلف، سایت‌های گوناگون که هر قوم و تفکری اجازه تبلیغ و نشر عقاید خود را پیدا می‌کند و فرهنگ لغت‌های فضای مجازی مانند ویکی‌پدیا و ... تقریباً شکست‌خورده است؛ و این گستردگی در فضای مجازی می‌تواند موجب شود که کاربران در میان شبکه‌ها و سایت‌های مختلف به دنبال هویتی برای خود باشند و نوعی بیگانگی هویت را به وجود آورد.

۲-۳- بعد همگرایی و همکاری

فضای مجازی و شبکه جهانی اینترنت بستری را برای هم‌گرایی و همکاری در سطوح مختلف شهروندی و حکومتی بین کشورها فراهم می‌کند که به صلح و امنیت جهانی کمک می‌نماید. این همکاری عموماً در رابطه با اینترنت و فضای مجازی و بر پایه‌ی الزاماتی چون: ضرورت‌های فنی و تخصصی، ضرورت‌های ناشی از مدیریت یکپارچه و جهانی شبکه اینترنت در قالب یک‌نهاد یا سازمان بین‌المللی، ضرورت‌های حاکمیتی و حقوقی برای تعریف و استقرار یک نظام حقوقی بین‌المللی که امر کنترل و نظارت بر اینترنت را ممکن می‌نماید و امنیت شبکه را تأمین می‌کند.

۲-۴- بعد رقابتی و ستیز

قابلیت‌های فضای مجازی همراه با تماس مستقیم میلیاردها کاربر موجب شده است تا بازیگران سیاسی اعم از دولت‌ها، احزاب و اشخاص حقیقی فضای مزبور را به عرصه رقابت و عمل سیاسی تبدیل کند و فرصت‌ها و تهدیدهای این فضا را در راستای کسب قدرت به نفع خود یا برعلیه رقیب به‌کارگیرند.

۲-۵- بعد شکاف توسعه

این بعد به نابرابری فناورانه که موجب تقسیم جهان به دو بخش برخوردار و نا برخوردار یا کم برخوردار می‌شود اشاره می‌کند. این وضعیت به استمرار سلطه در جهان از سوی کشورهای پیشرفته بر کشورهای درحال توسعه کمک می‌کند.

۲-۶- بعد تولید قدرت

این بعد به نگرش ابزاری حکومت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی به فضای مجازی اشاره می‌کند. زیرا منجر به تولید قدرت برای آن‌ها می‌شود. (حافظ نیا، ۱۳۹۰)

۲-۷- بعد حاکمیتی و کنترل ملی

فضای مجازی و شبکه جهانی اینترنت به دلیل ماهیت عملکرد فرا کشوری و نیز قابلیت برقراری ارتباط و جابه‌جایی اطلاعات در کنترل حاکمیت و مردم نقش‌های مثبت و منفی ایفا می‌کند.

۳- مبانی تهدیدها و فرصت‌های فضای مجازی

گسترش به‌کارگیری فناوری‌های اطلاعاتی به‌خصوص اینترنت در جوامع گوناگون فضای جدیدی را در کنار فضای فیزیکی زیست انسانی ایجاد کرده که از آن به‌عنوان فضای مجازی یاد می‌گردد به‌طوری‌که بسیاری از فعالیت‌های فردی و اجتماعی افراد به تدریج وارد این فضا می‌گردد و در واقع این فعالیت‌ها در دو فضای مجازی و فیزیکی قابل انجام است. استون معتقد است: فضای مجازی به‌عنوان رسانه‌ای با تعامل چهره به چهره، فرصت بیشتری برای دخیل کردن فرایندهای تفسیر، تخیل و آرزوهای طرفین تعامل در گفتگو، فراهم می‌آورد. همچنین میلر معتقد است: ارتباطات الکترونیکی دامنه جدیدی از چارچوب‌های تعامل را با آداب و رسوم مخصوص وضع می‌کند که اگرچه آشکارا از تعاملات دنیای واقعی و یا حضور فیزیکی فقیرترند، اما فرصت‌ها و چالش‌های جدیدی را در راه ارائه و نمایاندن خود در دنیای کنونی فراهم می‌کنند (ربیعی، ۱۳۹۲).

اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مانند بسیاری از پدیده‌های دیگر دارای پیامدهای مثبت و منفی می‌باشد که با برنامه‌ریزی و بالا بردن سطح آگاهی عمومی می‌توان از آثار و دستاوردهای مثبت آن بهره گرفت و پیامدهای منفی را به حداقل رساند.

از جمله مواردی که می‌توان از آن‌ها به‌عنوان فرصت و به تعبیری، نقاط قوت استفاده از فضای مجازی نام

برد عبارت‌اند از:

- ۱- عمومی بودن فضای مجازی که به هر فردی در هر نقطه از جهان امکان می‌دهد از طریق این فناوری به آسان‌ترین وجه، جدیدترین اطلاعات مورد علاقه خود را به دست آورد و مرزهای جغرافیایی یا سیاسی تاکنون نتوانسته جلوی استفاده از فضای مجازی و گسترش روزافزون آن را بگیرد.
- ۲- کاهش هزینه‌های اقتصادی، اجتماعی و ... با استفاده از امکانات موجود در فضای مجازی که در بسیاری از روابط اقتصادی و اجتماعی دیگر نیازی به مراجعه‌ی حضوری برای خرید کالا یا خدمات نیست و طبیعی است که این امر باعث کاهش قابل توجهی از هزینه‌های اقتصادی می‌شود.
- ۳- دستیابی آسان به آخرین اطلاعات تخصصی در زمینه‌های مختلف اعتقادی، اجتماعی، اقتصادی، هنری و ... که در سطح جهان به‌صورت مقاله، کتاب، نرم‌افزار و ... در سطح جهان منتشر شده و می‌شود.
- ۴- تبادل اطلاعات و تأملی بودن روابط و ارتباطات در فضای مجازی بدون محدودیت‌های حاکم بر دیگر رسانه‌ها که معمولاً در آن‌ها عده‌ای گوینده و نویسنده هستند و جمع دیگری صرفاً شنونده و خواننده
- ۵- جذابیت و تنوع در فضای مجازی و مخاطب محور بودن اغلب داده‌ها در آن، بطوریکه امکان نظرسنجی و ارزیابی در این فضا برقرار و به‌روزتر است و این توانایی را به داده‌پردازان می‌دهد که از آخرین خواسته‌های

مخاطبان خود مطلع گردند که این امر در کنار تنوع و جذابیت فضای سایبری تأثیر بسزایی در جذب مخاطب دارد.

۶- گسترش عدالت رسانه‌ای.

۷- گسترش تعاملات و تبادل نظرها با سرعت بسیار بالا در فضای مجازی و بخصوص در «شبکه‌های اجتماعی» که این امکان را فراهم می‌سازد که افراد به تبادل آراء و افکار بپردازند و...

این موارد و مزایای احتمالی دیگر فضای سایبری، باعث گرایش هرچه بیشتر افراد به حضور در فضای مجازی شده و فراگیری آن را بشدت افزایش داده است.

ازجمله پیامدهای منفی فضای مجازی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- القای فرهنگ لیبرال دمکراسی: مهم‌ترین آسیب وارده از ناحیه فضای مجازی به جوامع بشری، هضم فرهنگ‌های اصیل بومی در فرهنگ «لیبرال دمکراسی» غرب است و این آسیب‌رسانی در تمام جوامع، موضوعیت داشته و محدود به جامعه و یا اقلیتی خاص نمی‌شود، ۲- ایجاد آشفتگی در خانواده‌ها، ۳- افزایش هنجارشکنی در جامعه، ۴- جهانی‌سازی از طریق تبلیغ و القای فرهنگ غربی، ۵- کمرنگ شدن نقش نظارتی خانواده‌ها، ۶- تعارض ارزش‌ها و باورهای اجتماعی، ۷- اختلال در شکل‌گیری شخصیت: عناصر سه‌گانه هویت، یعنی خود شخص، فرهنگ و جامعه، در تکوین شخصیت هر فرد نقش مهمی را ایفا می‌کنند. از آنجاکه فضای سایبری، صحنه‌ای فرهنگی و اجتماعی است که کاربر را در موقعیت‌های متنوع، نقش‌ها و سبک‌های زندگی قرار می‌دهد، زمینه‌ای است برای آسیب‌پذیری شخصیت کاربر و در بسیاری از مواقع، چند شخصیتی شدن فرد می‌شود، ۸- به خطر افتادن حریم شخصی، ۹- شکاف نسل‌ها، ۱۰- اعتیاد به اینترنت، ۱۱- گسترش ارتباطات نامتعارف و سوءاستفاده‌های جنسی، ۱۲- تضعیف اعتقادات و گسترش شبهات فکری. (شقایق، ۱۳۸۷).

۳-۱- شبکه‌های اجتماعی مجازی

به‌طورکلی در تعریف شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌توان گفت: سایت‌هایی هستند که از یک سایت ساده مانند موتور جستجوگر با اضافه شدن امکاناتی مانند چت، ایمیل و دیگر خاصیت اشتراک‌گذاری را به کاربران خود ارائه می‌دهند. (یزدخواستی، ۱۳۸۲).

۴- هنجارها و هویت افراد در فضای مجازی

۴-۱- هنجارها:

فضای مجازی، از ظرفیت‌های گسترده‌ای برخوردار است که ضرورت وجود قاعده‌های اخلاقی را تقویت می‌کند. فضای واحد مجازی که به هم‌افزایی دانش، سرمایه‌های اجتماعی و رفتارها و عملکردهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی بشر امروز و گذشته در این فضا منجر می‌شود. محیط واحد و بدون مرزی را ایجاد می‌کند که فقدان قاعده‌های اخلاقی، می‌تواند موجب هرج و مرج، بحران و تشدید تضادهای اجتماعی شود (عاملی، ۱۳۸۸).

۴-۲- هویت:

محیط مجازی با خصلت‌های (۱) دیجیتال، (۲) درها و پنجره‌های همیشه باز (لینک‌ها و هایپرلینک‌های در دسترس)، (۳) امکان تعامل بافاصله (ایمیل و فضاهای ارائه نظر در محیط‌های وبلاگی و شبکه‌های اجتماعی) و تعامل هم‌زمان (فضاهای گفت‌وگوی نوشتاری تصویری و دوربین‌های همیشه فعال)، (۴) واقعی مجازی بودن، (۵) غیر مرکزی بودن و (۶) حافظه مجازی ظرفیت‌های متفاوتی با جهان فیزیکی فراهم می‌سازد که پیامدهای آن به صورت زیر خواهد بود.

۱. تودرتو شدن فرهنگ‌ها تکثرمتراکم فرهنگی، حضور هم‌زمان فرهنگ‌ها در کنار یکدیگر و حتی از بین رفتن مرز زبان با ظرفیت‌های ایجادشده برای ترجمه‌ی خودکار متن‌ها.
۲. توسعه آزادی عمل در ابراز ایده‌ها، ارزش‌ها و بازخوردهای فکری نسبت به دیگری
۳. همه جهانی شدن فضای زندگی و پیدایش جهان در شهر و شهر در جهان و درسطحی دیگر، شکل‌گیری جهان در خانه و خانه در جهان و با سطح جزئی‌تر، ظهور جهان در فرد و فرد در جهان (عاملی، ۱۳۸۸).
- افراد در فضای مجازی هویت تعریف‌شده‌ی خود را ابراز می‌کنند. هویتی که ممکن است با آنچه در محیط حقیقی زندگی بروز می‌دهند متفاوت باشد.

۵- آسیب‌شناسی فضای مجازی

۵-۱- حریم خصوصی

حریم خصوصی افراد در فضای مجازی را در دو حوزه می‌توان بررسی کرد.

- ۱- ارتباطات خصوصی یا غیرعمومی که به اشکال مختلف مکتوب، صوتی، تصویری یا حتی چندرسانه‌ای به صورت هم‌زمان یا غیر هم‌زمان در سراسر جهان برقرار می‌شود.
- ۲- پایگاه‌های داده‌ای که حاوی اطلاعات شخصی‌اند یا حتی اطلاعات شخصی حساس افراد را نگهداری می‌کنند که در هر دو حوزه علاوه بر کاربران: تحت نظارت مدیران نیز می‌باشند. (سید سعادت، ۱۳۹۲)

درحالی‌که در حقوق ایران، حریم خصوصی مفهوم تعریف‌شده‌ای ندارد و در قوانین ایران نیز، اعم از اساسی یا عادی، عبارت حریم خصوصی مورد استفاده نگرفته است و قانون‌گذار، به‌طور کلی، به استعمال الفاظی دال بر این معنا بسنده کرده؛ از آن جمله می‌توان به مواد ۱ و قانون جرائم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸ در ارتباط با دسترسی و شنود غیرمجاز و مواد ۱۶ و ۱۷ همان قانون در ارتباط با هتک حیثیت اشاره کرد (آقا بابایی و عباسی، ۱۳۸۹).

۶- رفتار در فضای مجازی

فضای مجازی در عین اینکه فرصت‌هایی برای گسترش و تعمیق تعلیم و تربیت اسلامی فراهم می‌کند، دارای وجوه تهدید نیز هست. در صورتی‌که برای استفاده مطلوب از فضای مجازی، برنامه و روش خاص خود را داشته باشیم،

فرصت است و اگر برای بهر برداری از آن، فاقد برنامه باشیم و ماهیت و ویژگی‌های آن را نشناسیم و روش مناسب فرهنگ خودمان برای بومی‌سازی آن را نداشته باشیم تهدید به شمار می‌رود. (محسنی، ۱۳۸۵).

استفاده از اینترنت موجب کاهش ارتباط فرد با خانواده و افزایش احساس تنهایی و افسردگی می‌شود. رفتار انسان‌ها در فضای مجازی قدری با رفتار به‌عنوان یک شهروند، کارمند، معلم و ... متفاوت است. در شبکه‌های مجازی این فرصت برای کاربر مهیا می‌شود که بتواند هر شخصیتی که می‌خواهد را از خود نشان دهد. ناشناس بودن در بسیاری موارد باعث می‌شود افراد به دنبال نیازهای خود در کوتاه‌مدت در شبکه‌های مجازی باشند.

از دیگر مشخصات رفتاری در فضای مجازی بخصوص شبکه‌های اجتماعی مجازی بروز احساسات بیش از حالات طبیعی است. در این فضا ناشناس بودن، ارتباط مکاتبه‌ای و رابطه برقرار کردن در کمترین زمان موجب می‌شود که بروز احساسات نسبت به شرایط طبیعی بیشتر باشد.

۲- اهداف ویژه

با توجه به آنچه گفته شد. چیزی که آن را فضای جغرافیایی تعبیر می‌کنیم روابط بین انسان با انسان، انسان با محیط و بالعکس و ارتباط بین سایر عناصر حیاتی کره‌ی زمین با یکدیگر است. در این خصوص می‌توان عنوان کرد که ارتباطات انسان‌ها با یکدیگر با توجه به تحولاتی که امروزه در صنعت ارتباطات شاهد آن هستیم، تغییر کرده. بعد مکان و فاصله کوتاه‌تر شده و سبب شده ما با دسترسی به شبکه‌ی اینترنت به هر مکانی که مدنظرمان است سفر کنیم و با اشخاصی که از ما فاصله‌ی زیادی دارند ارتباط برقرار کنیم. این خاصیت فضای مجازی ابعاد جدید جغرافیایی را شکل داده. بعدی به نام جغرافیای مجازی، که خود از جنبه‌های گوناگون اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، جغرافیای سیاسی و جغرافیای مکان‌ها قابل بحث و بررسی است.

در خصوص آسیب‌شناسی جغرافیای مجازی این حوزه را می‌توان در چند بعد بررسی کرد. در بعد اقتصادی، ایجاد محیطی که می‌تواند از یک‌طرف باعث گسترش فضای تبلیغ کالا و مکانی خاص شود از طرف دیگر ممکن است با یک گام اشتباه و یا یک عملیات مخربانه به‌شدت ضرر ببیند، به این صورت که اقدامات اعتراضی در شبکه‌های اجتماعی به‌سرعت منتقل می‌شود و در دسترس عموم قرار می‌گیرد. همچنین شکل‌گیری گروه‌ها و کانال‌های اجتماعی با تعداد کاربران زیاد موجب تسریع در انتقال اخبار و بعضاً شایعات می‌شود.

در بعد فرهنگی نیز تداخل قومیت‌ها و فرهنگ‌های مختلف در یک محیط واحد در شبکه‌های اجتماعی همان‌گونه که می‌تواند موجب ترویج فرهنگ‌های مثبت و تعامل فرهنگی شود از سوی دیگر می‌تواند سبب شکل‌گیری تعارض فرهنگی، ایجاد تنش بین اقوام و ترویج فرهنگ‌ها و هنجارهای نامتناسب با هر ملت و قومیتی شود.

ازلحاظ سیاسی و در این بعد، فضای مجازی و خصوصاً شبکه‌های اجتماعی بخصوص در دهه‌های اخیر نقش پررنگ و تعیین‌کننده‌ای داشته‌اند. در شبکه‌های اجتماعی امکان گفتگو و اظهارنظر بین افراد وجود دارد، گروه‌ها و حذب‌های مردمی در این محیط توانایی تبلیغ و نشر عقاید خود را دارند.

آزمون فرضیات

بر اساس گفته‌های قبلی مشخص شد که فضای مجازی بر رفتار انسان‌ها تأثیرگذار است. در ادامه نظر پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه را تحلیل خواهیم کرد. برای بررسی تأثیرگذاری فضای مجازی بر رفتار کاربران باید ابتدا میزان استفاده‌ی کاربران از این فضا را دانست، سپس میزان تأثیرگذاری فضای مجازی بر رفتار از نظر کاربران سنجیده شود و در نهایت با انجام تحلیل‌های مربوطه اثبات و یا رد فرضیه مشخص گردد. در این تحقیق ابتدا پایایی آمار پرسشنامه‌ها از طریق آزمون آلفای کرون باخ تعیین شد و سپس جهت انجام تحلیل‌های آماری با نرم‌افزار spss و از طریق آزمون‌های کای اسکوئر، کرامر و همبستگی پیرسون، پذیرش و یا رد فرضیات مشخص شده است.

جدول ۱- نتایج آزمون آلفای کرونباخ

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.794	.786	22

طبق نتایج جدول مقدار آلفای استاندارد شده (ستون اول) و استاندارد نشده (ستون دوم)، هر دو بالای ۰/۷۰ است و نشان می‌دهد که ۲۰ گویه مربوط به امنیت و اعتماد از پایایی بالایی برخوردار است. میزان استفاده از اینترنت در سؤالی به شرح میزان استفاده‌ی شما از اینترنت در طول شبانه‌روز چقدر است؟ با چهار گزینه سنجیده شد. گزینه‌های سؤال به این صورت بود: کمتر از ۲ ساعت، ۲ تا ۴ ساعت، ۴ تا ۸ ساعت و بیش از ۸ ساعت.

طبق پاسخ پاسخ‌دهندگان ۴۹/۵۰ درصد (۱۴۸ نفر) ۴ تا ۸ ساعت، ۲۱/۷۴ درصد (۶۵ نفر) بیش از ۸ ساعت، ۱۶/۳۹ درصد (۴۹ نفر) ۲ تا ۴ ساعت و ۱۲/۳۷ درصد (۳۷ نفر) کمتر از ۲ ساعت در طول شبانه‌روز از اینترنت استفاده می‌کنند. طبق نتایج اکثر پاسخگوها (۴۹/۵۰ درصد) در روز بین ۴ تا ۸ ساعت از اینترنت استفاده می‌کنند و بیشترین فراوانی را دارا می‌باشند، اکنون لازم است که مشخص شود کاربران چه مقدار از اینترنت جهت انجام امور شغلی استفاده می‌کنند؛ زیرا ارتباط مستقیمی بین نحوه‌ی استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی با نوع و میزان تأثیرپذیری از آن و بروز انواع مخاطرات دارد. در همین راستا از پاسخگوها در این رابطه سؤالی به این شرح مطرح شد که چه مقدار از فعالیت‌های کاری و شغلی‌تان را از طریق فضای مجازی انجام می‌دهید؟ تا مشخص شود چه تعداد از کاربران جهت انجام امور شغلی و چه تعداد برای سایر کارها از اینترنت استفاده می‌کنند. نتایج به‌دست‌آمده ۳۷/۷۹ درصد (۱۱۳ نفر) کم، ۱۸/۷۳ درصد (۵۶ نفر) خیلی کم، ۲۶/۰۹ درصد (۷۸ نفر) متوسط، ۱۰/۳۷ درصد (۳۱ نفر) زیاد، ۷/۰۲ درصد (۲۱ نفر) خیلی زیاد، از اینترنت برای انجام امور شغلی استفاده می‌کنند. همان‌طور که از نتایج پیداست فقط ۷ درصد از کاربران بیشتر استفاده‌شان از اینترنت برای امور شغلی است و سایر کاربران عموماً در شبکه‌های اجتماعی، سایت‌های دوست‌یابی، گیم‌نت‌ها و در سایر فعالیت‌های اینترنتی به سر می‌برند و یا از آن برای دانلود فیلم و آهنگ استفاده می‌کنند.

آزمون فرضیه‌ی دوم

بین میزان استفاده از فضای مجازی و بی‌اعتمادی نسبت به این فضا در بین کاربران ارتباط وجود دارد. جهت سنجش رابطه‌ی بین میزان استفاده‌ی کاربران و میزان بی‌اعتمادی سؤالاتی مطرح شد که در آن میزان اعتماد کاربران شبکه‌های اجتماعی به یکدیگر، میزان اعتماد به سایت‌های دوست‌یابی، میزان اعتماد به سایر سایت‌های تبلیغاتی و سایت‌های مختلف دیگر موردسنجش قرار گرفت. سپس ابتدا فراوانی و پراکندگی پاسخ‌ها در نرم‌افزار SPSS سنجیده شد و در نهایت با انجام تحلیل cross tab و آزمون کای اسکوترپیرسون و همچنین آزمون همبستگی پیرسون ارتباط و یا عدم ارتباط بین میزان استفاده و بی‌اعتمادی و شدت ارتباط مشخص و در نهایت توسط آزمون همبستگی پیرسون جهت رابطه مشخص گردید.

نتایج این آزمون در بردارنده‌ی سه خروجی به صورت جداول یک‌بعدی است جدول اول، جدول تقاطعی مقایسه میزان اعتماد با توجه به میزان استفاده است که به صورت تفکیک‌شده برای هر یک از سؤالات تشکیل شده که نتایج نهایی جدول به شرح زیر است.

جدول ۲- نتایج میزان فراوانی و درصد پاسخ‌دهندگان به سؤالات مربوط به اعتماد

میزان استفاده	فراوانی	درصد
بیش از هشت ساعت	۶۵	۲۱/۶۶
چهارتا هشت ساعت	۱۶۳	۵۴/۳۳
دوتا چهار ساعت	۴۴	۱۴/۶۶
کمتر از دو ساعت	۲۸	۹/۳۳
جمع	۳۰۰	۱۰۰

خروجی جدول دوم شامل نتایج مربوط به آزمون کای اسکوتر جهت آزمون وجود رابطه یا عدم رابطه بین دو متغیر میزان استفاده و میزان اعتماد است.

جدول ۳- نتایج آزمون کای اسکوتر رابطه بین میزان استفاده و اعتماد

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	126.140 ^a	81	.001
Likelihood Ratio	138.953	81	.000
Linear-by-Linear Association	.059	1	.808
N of Valid Cases	300		

a. 84 cells (75.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .14.

در این جدول باید بر اساس کای اسکوتر پیرسون و سطح معنی‌داری آن راجع به وضعیت ارتباط بین دو متغیر میزان استفاده و اعتماد قضاوت کنیم، و در مثال ما مقدار کای اسکوتر (۱۲۶/۱۴۰) با اطمینان ۰/۹۵ و در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۵ معنی‌دار است و در نتیجه فرض دوم مبنی بر وجود رابطه بین میزان استفاده از اینترنت و

بی‌اعتمادی پذیرفته می‌شود. حال جهت نشان دادن شدت این رابطه خروجی جدول سوم آزمون کای اسکور و همچنین جهت نشان دادن رابطه‌ی مستقیم و یا عکس بین دو متغیر میزان استفاده و اعتماد از آزمون همبستگی خطی پیرسون استفاده شد.

جدول ۴ - نتایج آزمون χ^2 تعیین شدت رابطه بین دو متغیر

Symmetric Measures			
		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	.550	.001
	Cramer's V	.318	.001
N of Valid Cases		417	
a. Not assuming the null hypothesis.			
b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.			

طبق خروجی سوم مقدار χ^2 (0/318) به دست آمده که در سطح کوچک‌تر از 0/05 معنی دار است و از آنجایی که مقدار χ^2 (0/318) به دست آمده، در واقع نشان‌دهنده‌ی رابطه قوی بین بی‌اعتمادی و میزان استفاده است.

جدول ۵- نتایج آزمون همبستگی پیرسون

Correlations		
		استفاده
استفاده	Pearson Correlation	1
	Sig. (2-tailed)	.808
	N	417

حال با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون جهت اطمینان از وجود رابطه ابتدا وجود یا عدم وجود رابطه توسط این آزمون هم سنجیده می‌شود و سپس جهت (مثبت، منفی) و شدت رابطه مشخص می‌شود. با توجه به نتایج به دست آمده از جدول ماتریس همبستگی می‌توان گفت که با اطمینان 0/99 و سطح خطای کوچک‌تر از 0/01 بین میزان استفاده و بی‌اعتمادی رابطه وجود دارد. از طرفی مقدار این رابطه که برابر 0/808 است، به صورت مستقیم و در حد قوی است. بدین معنی که با بالا رفتن میزان استفاده میزان بی‌اعتمادی در بین کاربران نیز به نسبت قوی افزایش پیدا می‌کند.

فرضیه سوم: بین تعامل در شبکه‌های اجتماعی و احساس عدم امنیت و حفظ حریم شخصی در بین کاربران وجود دارد.

جهت سنجش وجود یا عدم وجود رابطه بین میزان استفاده و عدم احساس امنیت در بین کاربران نیز ابتدا سؤالاتی که مشخص‌کننده‌ی میزان احساس امنیت کاربران در شبکه‌های اجتماعی، احساس امنیت از حفظ اطلاعات شخصی، ایمن بودن سایت‌های مختلف از نظر کاربران و ... توسط پرسش‌نامه از پاسخ‌دهندگان پرسیده شد. سپس ابتدا توسط تحلیل cross tab درصدها و میزان پاسخ به سؤالات مشخص گردید و سپس توسط آزمون کای اسکور

پیرسون و همبستگی پیرسون وجود یا عدم وجود و شدت رابطه مشخص گردید و در نهایت با آزمون همبستگی پیرسون نیز جهت رابطه مشخص گردید.

نتایج تحلیل cross tab

جدول ۶- نتایج میزان فراوانی و درصد پاسخ دهندگان به سوالات مربوط به امنیت

میزان استفاده	فراوانی	درصد
بیش از هشت ساعت	۶۶	۲۲
چهارتا هشت ساعت	۱۶۴	۵۴/۶۶
دوتا چهار ساعت	۴۴	۱۴/۶۶
کمتر از دو ساعت	۲۶	۸/۶۸
جمع	۳۰۰	۱۰۰

جدول ۷- نتایج آزمون کای اسکوئر رابطه بین میزان استفاده و امنیت

Chi-Square Tests			
	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	111.039 ^a	75	.004
Likelihood Ratio	122.969	75	.000
Linear-by-Linear Association	.717	1	.397
N of Valid Cases	409		

a. 73 cells (70.2%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .13.

طبق خروجی آزمون کای اسکوئر، مقدار کای اسکوئر (۱۱۱/۰۳۹) با اطمینان ۰/۹۵ و در سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۵ معنی دار است و در نهایت فرض سوم نیز مبنی بر وجود رابطه بین میزان استفاده از اینترنت و احساس عدم امنیت نسبت به این فضا تأیید می شود.

جدول ۸- نتایج آزمون χ^2 تعیین شدت رابطه بین دو متغیر میزان استفاده و امنیت

Symmetric Measures					
		Value	Asymp. Std. Error ^a	Approx. T ^b	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	.521			.004
	Cramer's V	.301			.004
Interval by Interval	Pearson's R	.042	.046	.846	.398 ^c
Ordinal by Ordinal	Spearman Correlation	.043	.047	.870	.385 ^c
N of Valid Cases		409			

طبق خروجی سوم میزان χ^2 (۳۰۱) به دست آمده که در سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۵ معنی دار است و با توجه به مقدار χ^2 می توان گفت که شدت این رابطه نیز نسبتاً زیاد است. حال جهت مشخص شدن جهت رابطه نتایج آزمون همبستگی پیرسون را بررسی می کنیم.

جدول ۹- نتایج آزمون همبستگی پیرسون

Correlations		
		استفاده
استفاده	Pearson Correlation	1
	Sig. (2-tailed)	.398
	N	409

با توجه به نتایج به دست آمده از جدول ماتریس همبستگی می توان گفت که با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۱ بین میزان استفاده و احساس عدم امنیت در بین کاربران رابطه وجود دارد. از طرفی مقدار این رابطه که برابر ۰/۳۰۸ است، به صورت مستقیم و در حد نسبتاً قوی است. بدین معنی که با بالا رفتن میزان استفاده احساس عدم امنیت افزایش پیدا می کند.

نتیجه گیری

در این پژوهش تأثیر فضای مجازی بر فضای جغرافیایی و رابطه‌ی بین میزان استفاده از اینترنت و احساس عدم امنیت و عدم اعتماد کاربران نسبت به جنبه‌های مختلف این فضا بررسی شده است. طبق یافته‌های پژوهش مشخص شد که فضای مجازی به عنوان یک فضای جغرافیایی نقش مهمی در حوزه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، فرهنگی دارد و اینکه علاوه بر اثر گذاری مثبت، این فضا همچنین می تواند تأثیرات منفی بر این حوزه‌ها و بخصوص بر روی کاربران داشته باشد. بیشترین میزان استفاده از اینترنت مربوط به شبکه‌های موبایلی و اجتماعی دارای قابلیت گفتگو بین کاربران بود و یکی از چالش‌های مهم فضای مجازی، بی‌اعتمادی کاربران نسبت به این فضا و سایر کاربران است و میزان بی‌اعتمادی در بین کاربران زن نسبت به کاربران مرد بیشتر است و همچنین بین میزان استفاده از اینترنت و بخصوص شبکه‌های اجتماعی و بی‌اعتمادی رابطه‌ی مستقیمی وجود داشت بدین صورت که هرچه میزان استفاده از اینترنت در طول شبانه‌روز بیشتر باشد میزان بی‌اعتمادی در بین کاربران نسبت به سایت‌ها، شبکه‌های اجتماعی و سایر کاربران به نسبت زیادی افزایش می یابد. بین میزان استفاده از اینترنت و احساس عدم امنیت در بین کاربران نیز رابطه وجود دارد بدین صورت که هرچه میزان استفاده از اینترنت در طول شبانه‌روز بیشتر می شود احساس عدم امنیت نیز در بین کاربران افزایش می یابد.

منابع:

- ۱- مجموعه قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۴-۱۳۹۰) - اداره کل تدوین و تنقیح قوانین و مقررات کشور- معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات کشور- اداره چاپ و انتشار- زمستان ۱۳۸۹.
- ۲- پور حسنی، مهدی، <http://www.mehrnews.com>
- ۳- عاملی، سعید رضا (۱۳۸۸)، قاعده های اخلاقی در فضای مجازی و دووجهی نگری، سمینار ملی فضای مجازی، ملاحظات اخلاقی، حقوقی و اجتماعی ۱۳۸۸، دانشگاه تهران.

- ۴- (<http://www.tehran.ir>)
- ۵- سایت مرکز آمار ایران، (<https://www.amar.org.ir>)
- ۶- عاملی، سعیدرضا، (۱۳۹۱)، دوفضایی شدن آسیب‌ها و ناهنجاری‌های فضای مجازی: مطالعه تطبیقی سیاست‌گذاری‌های بین‌المللی، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره پنجم، شماره ۱، ص ۱-۳۰.
- ۷- سیدسعادت، فهیمه، (۱۳۹۲)، صیانت از حریم خصوصی در فضای مجازی براساس هنجارهای اسلامی، فصلنامه راهبرد فرهنگ، شماره بیست و سوم.
- ۸- شکویی، حسین، (۱۳۷۳)، فلسفه جغرافیا، انتشارات موسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گیتاشناسی.
- ۹- معصومی اشکوری، سید حسن (۱۳۷۰)، «اصول و مبانی برنامه‌ریزی منطقه‌ای»، سازمان برنامه و بودجه استان گیلان) ص ۵۳.
- ۱۰- شکویی، حسین، (۱۳۷۵)، اندیشه‌های نو در فلسفه جغرافیا، جلد اول، انتشارات گیتاشناسی، ص ۲۸۶.
- ۱۱- حافظ نیا، محمدرضا، (۱۳۹۰)، جغرافیای سیاسی فضای مجازی، انتشارات سمت.
- ۱۲- ربیعی، علی، (۱۳۹۲)، آسیب شناسی فضای مجازی؛ بررسی تأثیر استفاده از اینترنت بر انزوای اجتماعی دانشجویان، فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، شماره ششم، سال دوم، صص ۶۰-۴۳.
- ۱۳- شایق، عشرت، (۱۳۸۷)، مصاحبه نگارنده در رابطه با موضوع: عنوان آسیب‌ها و مزایای فضای مجازی.
- ۱۴- یزدخواستی، بهجت، (۱۳۸۲)، حوزه ی عمومی و گفتگو در فضای مجازی شبکه‌های اجتماعی، مجله مطالعات فرهنگ- ارتباطات.
- ۱۵- آقابابایی، حسین، (۱۳۸۹)، حریم خصوصی، فضای مجازی و چالش‌های پیشگیرانه فراروی ناجا، فصلنامه علمی - ترویجی مطالعات پیشگیری از جرم، سال پنجم، شماره هفدهم.
- ۱۶- فرید محسنی، فرید، (۱۳۸۵)، حریم شخصی در فضای مجازی با تکیه بر حقوق ایران، فصلنامه علمی پژوهشی شریف.
- ۱۷- کریم حبیب پور، کریم، (۱۳۹۱)، راهنمای جامع کاربرد spss در تحقیقات پیمایشی، انتشارات متفکران.
- 18- Affonso. bob (1999). is the internet Affecting the social skills of your children? University of nevada . Reno.

